

Rautu

Nieriä, paremmin tunnettu rautuna, kuuluu luontaiseen kalastoomme joka on asettunut järviimme ja jokiimme viimeisen jääkauden jälkeen. Se on hoikka sulavalinjainen kala, joka on helppo erottaa muista lohikaloista vaaleiden pilkkujen ja vatsaevien valkoisen etureunan perusteella. Nieriästä on olemassa erilaisia muotoja, joiden elin- ja kutupaikat, rakennepiirteet ja kasvunopeus vaihtelevat. Nämä muodot saattavat elää rinnakkain samoissakin järvissä.

On olemassa erilaisia käsityksiä siitä, ovatko nämä muodot omia alalajejaan vai vain saman alkuperäisen lajin erilaisiin olosuhteisiin sopeutuneita tyyppejä. Jälkimmäinen käsitys näyttää saavan suuremman kannatuksen, ja sitä tukee myös seikka, että eri nieriäiden risteytymät ovat useimmiten lisääntymiskykyisiä.

Levinneisyys Suomessa elää kolme varsinaista nieriälajia. Harmaanieriä on peräisin Pohjois-Amerikasta ja sitä on meillä istutettu muutamiiin paikkoihin. Runsaimmin sitä istutettiin Inarijärveen, jossa sen vielä saattaa harvinaisena saaliina tavata. Toinen laji on alunperin myös amerikkalainen puronieriä, jota meillä esiintyy joissa ja varsin pienissäkin puroissa.

Lapissa puronieriä on muodostanut paikoin ylitieheitä kantoja, joissa se on kääpiöitynyt vaaksan mittaiseksi. Puronieriää pidetään urheilukalana, minkä takia sitä on istutettu varsinkin ruuhka-Suomen pieniin vesiin. Tammukka- ja harripitoisissa joissa se valtaa aggressiivisena taistelijana helposti elintilan kyseisiltä lajeilta.

Varsinaisesta alkuperäisestä nieriästä tunnetaan Suomessa kaksi eri muotoa: isonieriä eli rautu ja pikkunieriä eli tunturirautu tai paltsarautu. Isonieriää tavataan joistakin Pohjois-Lapin järvistä ja toisaalta Vuoksen vesistästä ja Saimaasta, josta se kuitenkin lienee häviämässä.

Nieriää on aiemmin ollut myös Kuusamon järvissä, esim. Kitkajärvässä, mistä se on nykyisin kadonnut. Lisäksi tunnetaan kummastakin muodosta sekä vaeltava että paikallinen tyyppi. Vaeltava muoto on esim. Tenon merirautu. Eri muodot saattavat elää samassakin järvessä, joten kyseessä saattavat olla tietyllä tavalla sopeutuneet kannat. Ei tiedetä miten nämä kannat ovat toisistaan erilaistuneet.

Rautu on arktinen laji - se suosii kylmiä ja puhtaita vesiä. Eteläisin rautukanta Lapissa tunnetaan Pallas-Ounastunturin kansallispuistosta. Kaikkia Lapin

rautuvesiä ja -kantoja ei varmaan ole vielä kirjattu rekistereihin, joten Pallas ei välttämättä ole esiintymisen eteläraja.

Rautukantoja tunnetaan tätä nykyä noin 40, joista suurin osa käsivarressa ja Inarin erämaissa. Elintavat Monien jalokalojen tapaan nieriä kutee syksyllä, syys-lokakuussa. Kutupaikkoja ovat matalat (jopa vain 2-3 m syvät) järvien soraikot ja selkien reunakarikat. Inarijärvellä monet karikat ovat nimeltäänkin rautukareja. Mäti kuoriutuu vasta keväällä.

Harmaanieriän kutupaikat ovat yleensä syvällä, jopa 40 metrissä, minkä takia se sopii säännöstelyihin järviin paremmin kuin alkuperäinen. Ruotsissa on tehty istutuskokeiluja joissa poikaset on kasvatettu paineessa, jotta ne saataisiin tottumaan ja ehkä myöhemmin kutemaan syvempiin vesiin. Tuloksista ei ole kuitenkaan saatu tietoja.

Jokikutuisia kantoja ei Suomessa ole, Ruotsissa kylläkin. Suomessa siika yleistyi istutuskalana 60-70 -luvulla, jolloin moniin Lapin järviinkin siikaa suorastaan lapettiin. Seurauksena oli yleensä nieriäkannan romahtaminen. Siika ja rautu eivät menesty samassa järvessä. Tämä ei kuitenkaan koske puronieriää.

Nieriän ravintoa ovat plankton, pohjaeläimet, hyönteiset ja kalat. Pienikokoinen ravinto kelpaa nuorelle nieriälle. Paltsa sopeutuu ilmeisesti syömään planktonia, pohjaeläimiä ja hyönteisiä. Isonieriä siirtyy jossakin vaiheessa kalaravintoon, jolloin sille kelpaavat oman lajin poikaset (kannibaali), pikkusiika ja muikku.

Nieriän eri muodot saattavat johtua tästä ravintoon sopeutumisesta. Kasvu riippuu ravinnon määrästä. Tunturirautu jää yleensä 150 - 300 g suuruiseksi, 1,5 kg lienee Suomessa jonkinlainen yläraja; sitä suuremmat yksilöt mielletään jo isonieriäiksi. Suurin Suomesta saatu nieriä on painanut noin 10 kg (Sevettijärvi).

Järvistä, joissa on tiheä pikkunieriäkanta, on tavattu isomuksia, mikä viittaa siihen että pikkunieriäkin saattaa sopeutua kalaravintoon. Kalapaikkoja Rautu viihtyy syvissä vesissä, niinpä sitä ei ole kaikista Suomenkaan järvistä vielä verkotettu. Viime vuosina, varsinkin Norjan kiristyneen lupapolitiikan jälkeen, on alettu etsiä ja jopa rakentaa rautuvesiä Pohjois-Lappiin.

Seuraavassa muutamia kokeiltuja rautupaikkoja. Käsivarren alueella on muutamia tunnettuja rautujärviä. Somasjärvi (puoliksi Norjan puolella on harvemmin kalastettuna hyvä, tosin vaikeasti kalastettava rautupaikka. Raudun

koko järvessä on yleensä 0.5 - 1 kg, järven eteläpää, Somaslompolo, lienee tavallisin paikka.

Muita järviä ovat Toskaljärvi (lähes mahdoton), sen pohjoispuolen pikkulammet ja Pihtosjärvi (raudun koko 200-300 g). Saarijärvi ja sen vieressä oleva Salmijärvi käsivarren sormenpohjukassa ovat useimmin käytettyjä paikkoja, koska ne ovat lähellä tietä.

Ailakkajärveen on jokunen vuosi sitten siirretty rautua. Siitä saattanee lähivuosina kehittyä otollinen kalapaikka. Sevettijärven alueella on muutama rautujärvi, parhaimpia ovat Tuulijärvi, äälisjärvi, Rovijärvi ja Surnujärvi, jotka sijaitsevat melko lähekkäin Vätsärin alueella.

Sevettijärveen on istutettu rautua, myös Iijärvi ja Pautujärvi tien länsipuolella ovat kokeilemisen arvoisia. Utsjoen lähiställä on lukuisia pieniä järviä, joista raudun tavoittaa. Ne sijaitsevat Kalddoaivin lähiställä, korkeimmilla selänteen järvillä. Metsähallitus kehittää Utsjoen tien varteen rautujärveä, joka olisi turistien saavutettavissa. Karigasniemen alueen eteläpuolen Muotkatuntureilla on muutamia rautujärviä ja lompoloita, mutta alue lienee muuten vähän tunnettua.

Tien pohjoispuolella on myös kalapaikkoja, esim. Luobmusjärvi Kevon retkeilyreitillä eteläpäässä ja joitakin muita järviä. Hammastunturin alueella Inarin eteläpuolella on myös joitakin rautujärviä. Niistä taatusti parhaiten saavutettava on Inarin radiomaston länsipuolella sijaitseva pikku järvi. Raudun kalastus Kesällä rautua voi yrittää rannalta heitellen tai veneestä vetouistellen.

Rautu viihtyy yleensä syvällä, joten uistimen saaminen raudun ulottuville voi tuottaa ongelmia. Tyyninä öinä rautu saattaa nousta pintaan syömään hyönteisiä, jolloin sen saattaa perholla tai lipalla tavoittaa. Parhaita paikkoja ovat purojen luusuat, syvät rantapenkat ja karikoiden reunat. Uistimista hyviä tuloksia ovat tuoneet 5 cm kirkas/kupari Toby ja punasävyiset uistimet.

Rautu arkana kalana viihtyy useimmiten tyynen ja tuulen rajalla. Parasta aikaa kesäkalastukselle ovat juuri jäiden lähdän jälkeinen aika (vaikea arvioida) ja elokuu. Talvea pidetään tuottoisampana kuin kesää. Parasta aikaa ovat lokamarraskuu (kirkkaan jään aika) ja loppukevät. Ruotsalaiset pitävät jostakin syystä hyvänä pilkkiaikana myös tammi-helmikuuta.

Parhaat ajat vastaavat ilmeisesti raudun aktiivisuuskausia. Kevättalvella raudun saattaa tavoittaa miltä korkeudelta tahansa, jopa syvän päältä. Välineet Raudun pilkinnässä on syytä käyttää jämäkkää vapaa, jolloin kontakti pilkkiin ja

vastanykäisyn tehokkuus jollakin tavalla säilyvät 20- metrisessäkin vedessä. Siima saisi olla paksuudeltaan vähintään 0.25, enintään 0.35-0.40 (muuten herkkyys kärsii).

On muistettava, että sielläkin missä rautu on kääpiäkokoista, saattaa olla poikkeuksellisen kookkaita yksilöitä. Vapa saisi olla jäykkä ja kelassa tulisi olla jarru. Kuuden tuuman kairanreiästä jo kookkaankin kalan saa ylös, nelituumainen alkaa olla pieni, vaikka silläkin tulee toimeen. Kuusituumaisesta reiästä näköpilkkintä onnistuu huomattavasti paremmin.

Pilkeistä suuret rautulätkät ovat tunnettuja ja parhaita - jostakin syystä rautu on viehtynyt värikkäisiin pilkkeihin. , Mikrotasareita käytetään nykyisin usein (esim. Mosari). Tavallisia pystypilkkejäkin kannattaa kokeilla.

Luja usko on ennenkin osoittautunut tehokkaaksi vieheen valinnassa. Syötteinä käyvät madot ja toukat; katkaravun pyrstä (oranssi nahka) näyttää olevan hyvä, joskus raudun nahka kelpaa, kun muu ei tunnu tehoavan.

Jotkut yrittävät tehostaa kalastusta pudottamalla kalanperkeet avantoon. Se ei kuitenkaan näytä tarjoavan minkäänlaista tehoa, sen sijaan vaihtelevia esteettisiä elämyksiä avannosta tiiraajalle.

Tekniikka Raudun pilkinnän tekniikka on saaliin saamisen kannalta tärkeää. Rautua on järvestä haettava, vaikka se onkin liikkuva kala, eli se kiertää järveä parvissa. Kalan saattaa löytää yhtä hyvin rannan tuntumasta kuin keskeltä syvännettä. Samalla reiällä kannattanee odottaa jonkin aikaa, ennen kuin paikkaa vaihtaa.

Syöntiaika on yleensä sama päivästä toiseen; kun se löydetään, sama aika pätee seuraavana päivänä ja pilkkintää kannattaa kokeilla 8 tuntia syöntiajan kummankin puolen. Kun parvi löydetään jostakin, se pitää saada pysymään paikalla. Jos on kavereita mukana, huudetaan heidät äkkiä paikalle ja aletaan ympäräidä paikkaa rei'illä.

Reikiä kairataan vähintään kymmenkunta, lähellekin ensimmäistä (1.5-2 m). Varapilkki on ehdottoman tärkeä pitää käyttövalmiina, siltä varalta että kala löytyy. Pääperiaatteena on, että koko ajan on pilkki vedessä: kun yhden kalan nostaa, täytyy varapilkki pudottaa heti avantoon (ennen saadun kalan irrottamista).

Parvi saadaan pysymään jos syötävää riittää herkeämättä. Voisi kuvitella että arka kala häiriintyy lähiställä tehtävästä poraustyöstä, mutta kumma kyllä kokemus osoittaa toista.

Mikko pitääkin rautua eräällä tavalla tyhmänä kalana: se ottaa reilusti pilkkiin eikä rupea hiplaamaan kuten isompi ahven joskus. Mikko Liukkosen esitelmästä, jonka referoinnista vastaa Kauko Kauhanen. Kiitämme saamastamme julkaisuluvasta; 1999 Vuotson Lentopalvelu Oy